

Kaakkois-Suomen ja Päijät- Hämeen vammaispalvelutoimistojen työntekijöiden työkokous

Lakimies, OTK Liisa Murto

16.4.2019

Mitä minun pitäisi kertoa asiakkaalleni henkilökohtaisen avun päättäessäni

- *Palvelutarpeen arvioinnista*
- *Palvelusuunnittelusta ja järjestämistavan valinnasta*
- *Neuvonta- ja auttamisvelvollisuudesta*
- *Korvausten maksamisesta*

Palvelutarpeen arviointi

Palvelutarpeen arviointi sosiaalihuoltolain mukaan

- Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä.
- Erityistä tukea tarvitsevat lapset:
 - Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta.
- Arviointi tehdään **asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa**
- Yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa
- Arvioinnin kohteena ovat **yleis- ja erityislakien mukaiset palvelut**

SHL 36 §

Sosiaalihuollon keskeiset periaatteet konkretisoituvat palvelutarpeen arvioinnissa

- Laadultaan hyvä sosiaalihuolto ja hyvä kohtelu ilman syrjintää
- Asiakkaan vakaumuksen ja yksityisyyden kunnioittaminen
- Suoja ihmisarvon loukkaamiselta
- Asiakkaan edun ensisijaisuuden periaate
- Sosiaalihuollon toteuttaminen niin, että avio- ja avopuolisoilla sekä muilla perheenjäsenillä on lähtökohtaisesti mahdollisuus asua yhdessä.

SHL 30 §

Palvelutarpeen arviointi vammaispalvelulain perusteella

- VPL 3 a §
- Palvelujen ja tukitoimien tarpeen selvittäminen on aloitettava
 - viimeistään **seitsemäntenä arkipäivänä** sen jälkeen, kun
 - vammaisen henkilö taikka hänen laillinen edustajansa tai omaisensa, muu henkilö tai viranomainen
 - on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan kunnan viranomaiseen palvelujen saamiseksi

Palvelutarpeen arvioinnin toteuttaminen

- Keskeistä on, että jo asiakkuuden alkuvaiheessa selvitetään, minkä tyyppisistä tarpeista on kyse ja mitkä tahot ovat vastuussa palvelukokonaisuuden muodostamisesta.
- Tarkoituksena on, ettei henkilö jää ilman tarvitsemaansa apua sen tähden, ettei ole hakenut oikeaa palvelua.
- Uutta palvelutarpeen arviota ei käynnistetä, jos edellisen tekeminen on vielä kesken.
- Mahdolliset uudet tiedot otetaan huomioon arviointia tehtäessä.
- Jos henkilö tarvitsee yleisten sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen lisäksi tai sijaan erityislainsäädännön mukaisia palveluja, on palvelutarpeen arviointia tehtäessä lisäksi noudatettava, mitä muissa laeissa säädetään.

Sosiaalihuoltolaki jättää kunnille mahdollisuuden harkita, missä yksikössä arviointi toteutetaan.

Erityislakien säännökset on huomioitava

Asiakkaan mielipide ja tarve

- Asiakkaan osallisuus asian käsittelyn kaikissa vaiheissa
- Palvelun tarvetta arvioitaessa ammatillisen arvion lisäksi palvelujen suunnittelun perustana tulee olla vahvasti asiakkaan kokema tuen tarve.
- Oikeus tietoon ja mielipiteen ilmaisemiseen
 - Eri vaihtoehdot, niiden vaikutus, maksut jne.
 - Annettava oma-aloitteisesti
 - Selvitystä annettaessa huomioon asiakkaan ikä, koulutus, äidinkieli, kulttuuritausta ja muut henkilökohtaiset ominaisuudet.
 - Tarvittaessa on huolehdittava vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen ja saavutettavan viestintämateriaalin käyttämisestä
- Kuuleminen hallintolain mukaisesti esimerkiksi kun palvelua muutetaan, erityisesti asiakkaan edun näkökulmasta kielteisellä tavalla

Asiakkaan itsemääräämisoikeus ja osallistuminen

- Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on **ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide** ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan
- Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen

Asiakkaan tahtoa voidaan selvittää edunvalvojan tai omaisen / läheisen kautta

- Jos täysi-ikäinen asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi **pysty osallistumaan ja vaikuttamaan** palvelujensa tai sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia,
- on **asiakkaan tahtoa selvitettävä** yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa

Asiakaslaki 8 ja 9 §

Lapsen ja nuoren mielipide ja toivomukset

Lapsella on oikeus tietoon

- Lapselle on turvattava hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla mahdollisuus saada tietoa häntä koskevassa asiassa

Lapsella on oikeus esittää mielipiteensä ja toivomuksensa

Lapsen ja nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota

- Sosiaalihuollon tarvetta arvioitaessa
- Lasta ja nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä
- Sosiaalihuoltoa toteutettaessa

Mielipiteen huomioiminen tapahtuu ikä- ja kehitystason mukaisella tavalla

Läheisverkoston kartoittaminen osana palvelutarpeen arviota

Läheisverkoston kartoittamisella tarkoitetaan sen selvittämistä, miten omaiset tai muut asiakkaalle läheiset henkilöt osallistuvat asiakkaan tukemiseen.

- Toteutetaan palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä tai tarvittaessa muulloin asiakkuuden aikana.
- Kartoittaminen tehdään yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa.
- Kartoittamisen yhteydessä selvitetään tarvittaessa omaisten ja läheisten mahdollinen tuen tarve.

Kartoittamisen voi tehdä ilman asiakkaan suostumusta vain, jos:

- 1) asiakas on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään ja turvallisuudestaan ja tieto on välttämätön palvelutarpeen selvittämiseksi; tai
- 2) tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi.

SHL 43 §

Monialainen yhteistyö sosiaalihuoltolaissa

Monialainen yhteistyö viranomaisten velvollisuutena

- Sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista
- Työntekijän on oltava tarpeen mukaan yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin
- Sekä tarvittaessa henkilön omaisiin ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin

Osallistuminen muiden toimialojen velvoite

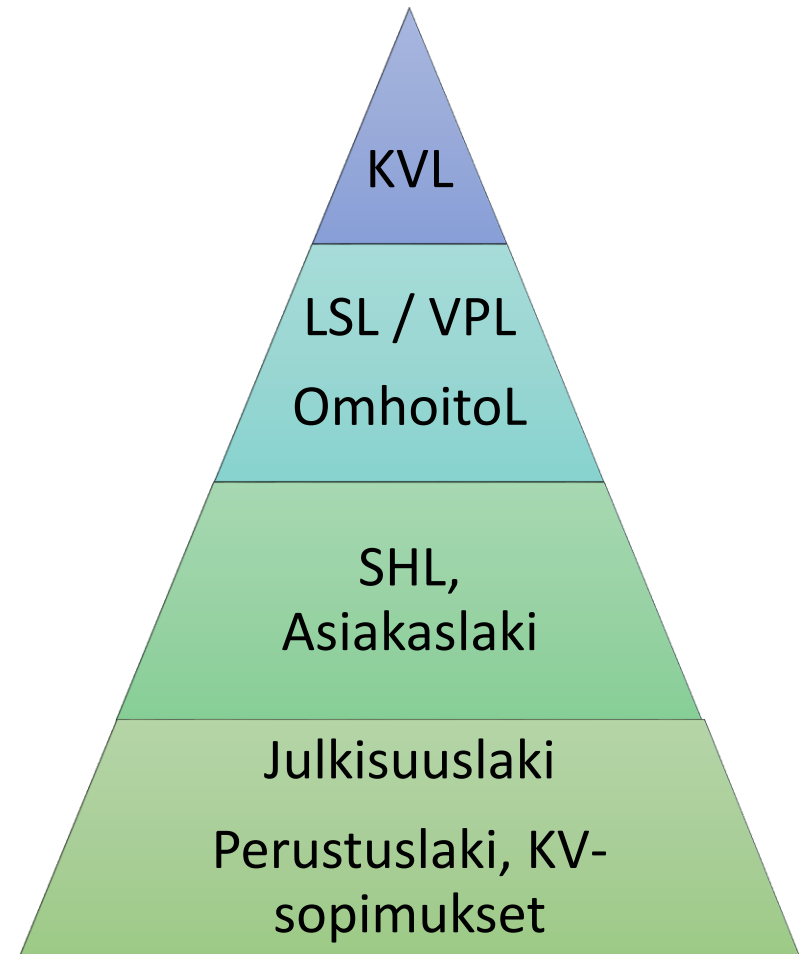
- Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia,
- on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen

Yleis- ja erityislait sosiaalihuollossa

Ensisijainen ja toissijainen lainsäädäntö

- Sosiaalihuoltolaki on ensisijainen aina kun se takaa *riittävät ja sopivat* palvelut
- Se on myös asiakas- ja palvelusuunnittelun ”prosessilaki”
- Arvioinnissa ja suunnittelussa on otettava huomioon erityislakien säännökset kun ne tulevat sovellettaviksi
- Kun asiakkaalle on oikeus palveluun useamman lain perusteella on valittava se, joka parhaimmin toteuttaa *asiakkaan etua*.
- Yleis- ja erityislakien mukaisia palveluita voidaan järjestää rinnan
- Oikeutta subjektiiviseen oikeuteen perustuvaan palveluun ei voida sivuttaa järjestämällä tilalle muuta palvelua

Asiakkaan etu määritellään SHL 4 ja 5 §:n mukaisesti.

Asiakkaan etu ja lapsen etu SHL 4 ja 5 §

Asiakkaan etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat:

- 1) asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin;
- 2) asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 3) tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen;
- 4) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan;
- 5) kielellisen, kulttuurisen sekä uskonnollisen taustan huomioimisen;
- 6) toivomuksia, taipumuksia ja muita valmiuksia vastaavan koulutuksen, väylän työelämään sekä osallisuutta edistävän toiminnan;
- 7) asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja yhteistoiminnan asiakkaan kanssa.

Lasten kohdalla on asiakkaan edun yleisten periaatteiden lisäksi kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut parhaiten turvaavat:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin;
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä sekä iän ja kehitystason mukaisen huolenpidon;
- 3) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- 4) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen.

Palvelusuunnitelma

Sosiaalihuoltolain ja erityislakien suhde asiakas- palvelu- ja hoitosuunnitelman laatimisessa

- Suunnitelman sisällöstä ja asiaan osallisista on lisäksi voimassa, mitä niistä erikseen säädetään.

Sosiaalihuollon asiakaslaki 7 §

- Velvollisuudesta suunnitelman laatimiseen sekä suunnitelman sisällöstä ja asiaan osallisista on lisäksi voimassa, mitä niistä erikseen säädetään.

Sosiaalihuoltolaki 39 §

Uusi vammaispalvelulaki (HE 159) 4 § Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma

Vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnista säädetään sosiaalihuoltolain 36 ja 37 §:ssä Asiakassuunnitelman tekemisestä ja omatyöntekijästä säädetään sosiaalihuoltolain 39 ja 42 §:ssä Palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman yhteydessä tehtävästä monialaisesta yhteistyöstä ja palvelujen yhteensovittamisesta säädetään sosiaalihuoltolain 41 §:ssä

Asiakas- tai palvelusuunnitelman sisältö

Suunnitelmassa
on aina
vähintään oltava

- Asiakassuunnitelman kautta **oikeuksia luovat asiat**, esim. lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät palvelut
- **Subjektiiiviset oikeudet**, kuten lapsiperheen kotipalvelu tai perhetyö erityistä tukea tarvitsevalle lapselle ja nuorelle
- Aikuisen asiakkaan kiireelliset, yksilölliseen tarpeeseen perustuvat sosiaalipalvelut
- Erityisen tuen tarpeessa olevan aikuisen tai lapsen hoidon ja huolenpidon turvaavat palvelut
- Suunnitelma erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen tapaamisesta
- Konkreettinen toimintaosuus, jossa täsmentyvät viranomaisten roolit ja vastuut suunnitelman mukaisten tavoitteiden saavuttamisessa
- **Valaslain HE 159: Jos asiakassuunnitelmaan kirjatusta sosiaalipalvelujen kokonaisuudesta poiketaan, se on perusteltava päätöksessä**

Asiakassuunnitelman laatiminen yhdessä asiakkaan kanssa sosiaalihuoltolain mukaan

Suunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhdessä asiakkaan kanssa

- asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa ja
- yhteistyössä asiakkaan
- ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa.

Arviointia tehtäessä asiakkaalle on selvitettävä hänen yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot palvelujen toteuttamisessa ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan.

Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.

Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen

- Arviointia tehtäessä on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja otettava huomioon hänen toiveensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa.
- Erityistä huomiota on kiinnitettävä lasten ja nuorten sekä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen

SHL 39 § 1 mom

Vammaispalvelulaki

- 3 a §
- Vammaisen henkilön tarvitsemien palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi on ilman aiheetonta viivytystä laadittava palvelusuunnitelma siten kuin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 7 §:ssä säädetään.
- Palvelusuunnitelma on tarkistettava, jos vammaisen henkilön palveluntarpeessa tai olosuhteissa tapahtuu muutoksia sekä muutoinkin tarpeen mukaan.

Asiakaslaki

- 7 § Palvelu- ja hoitosuunnitelma
- Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta.
- Suunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa sekä 9 ja 10 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa asiakkaan ja hänen laillisen edustajansa taikka asiakkaan ja hänen omaisensa tai muun läheisensä kanssa. Suunnitelman sisällöstä ja asiaan osallisista on lisäksi voimassa, mitä niistä erikseen säädetään

Oikeus henkilökohtaiseen apuun

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987)

- Tarkoitus:

- Edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä
- Ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä.

VPL 1 §

- Kenelle:

- Vammaiselle henkilölle

- Henkilö, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista.

VPL 2 §

- Vammainen henkilö ei saa riittäviä ja hänelle sopivia palveluja tai tukitoimia muun lain nojalla.

VPL 4 §

- Lisäksi kunkin palvelun osalta tarkemmat edellytykset

VPL 8, 8b, 8c, 9 § VPA 5, 11, 12 §

Henkilökohtainen apu 1/2

- Henkilökohtaista apua järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden johdosta **välttämättä** ja **toistuvasti toisen henkilön apua** suoriutuakseen jäljempänä mainituista toiminnoista
- Avun tarve ei johdu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista.

Henkilökohtaisella avulla tarkoitetaan tässä laissa vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avustamista kotona ja kodin ulkopuolella:

- 1) päivittäisissä toimissa;
- 2) työssä ja opiskelussa;
- 3) harrastuksissa;
- 4) yhteiskunnallisessa osallistumisessa; tai
- 5) sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä.

Henkilökohtaisen avun tarkoitus on auttaa vaikeavammaista henkilöä toteuttamaan omia valintojaan edellä mainittuja toimia suorittaessaan.

- Henkilökohtaisen avun järjestäminen edellyttää, että vaikeavammaisella henkilöllä on **voimavaroja** määritellä avun sisältö ja toteutustapa.
 - HE 16672008: Jos avun ja avustamisen tarve perustuu pääosin hoivaan, hoitoon ja valvontaan, tulisi siihen vastata muulla tavoin kuin henkilökohtaisella avulla.

Henkilökohtainen apu 2/2

- Henkilökohtaista apua on järjestettävä päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten siinä laajuudessa kuin vaikeavammainen henkilö sitä **välttämättä tarvitsee**.
- Harrastuksia, vapaa-ajantoimintaa ja yhteiskunnallista osallistumista varten henkilökohtaista apua on järjestettävä vähintään 30 tuntia kuukaudessa, **jollei tätä pienempi tuntimäärä riitä turvaamaan vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avuntarvetta**.

Oikeuskäytäntöä Voimavaraedellytys

- Vaikeavammaisen henkilön voimavarat määritellä avun sisältö ja toteutustapa, (useampia ratkaisuja)
- KHO (12.8.2011/2120): **vaikeasti kehitysvammainen** henkilö asumisyksikössä oli hakenut henkilökohtaista apua asumisyksikön ulkopuolisiin toimiin. Hän **pystyi ymmärryskykynsä rajoissa muodostamaan mielipiteensä** ja ilmaisemaan eri tavoin kantansa arjen tilanteisiin, harrastuksiin ja asiointiin liittyvissä tehtävissä, kun mielipide kosketti konkreettisia hänelle tuttuja asioita. KHO kumosi hallinto-oikeuden ja sos. terv. ltk:n kielteisen ratkaisun.
- Huomioita: näissä tapauksissa henkilökohtaisen avun tarve kohdistunut pikemminkin vapaa-ajan toimintaan/asiointiin, mutta henkilökohtainen apu ei kata välttämättä kaikkia mahdollisia tilanteita
- Henkilökohtaisen avun ratkaisussa tulee pohtia erikseen järjestämistapa (kykeneekö toimimaan työnantajana?)

Oikeuskäytäntöä

- KHO 25.1.2019 T 242
- A:lle oli myönnetty henkilökohtaista apua päivittäisiin toimiin 11 tuntia päivässä. Kunta oli sittemmin tehnyt kielteisen päätöksen henkilökohtaisen avun jatkamisesta päivittäisiin toimiin.
- A:lla on diagnosoitu alaraajojen lievä halvaus, sarveiskalvon samentuma ja vapinaa. A tarvitsee toisen henkilön apua peseytymisessä, pukeutumisessa ja siirtymisissä eikä kykene syömään itse käsien vapinan vuoksi. A:n vaikeavammaisuus oli asiassa riidatonta.
- Henkilökohtaista apua koskevan kielteisen päätöksen mukaan A:n käytös avustajiaan kohtaan on ollut arvaamatonta, ristiriitaista, uhkaavaa ja erittäin epäasiallista. Hän ei ohjeista avustajia vaan edellyttää näiden tietävän, mitä tehdä. A:n käytöstä on myös luonnehdittu epäjohtonmukaiseksi ja tasapainottomaksi. Hän voi joskus olla päivän puhumatta ja yhtäkkiä raivostua ilman näkyvää syytä. Kaikkien henkilökohtaisten avustajien kertomukset ovat olleet samansuuntaisia ja avustajat ovat irtisanoutuneet usein vain muutaman kuukauden työssäolon jälkeen.
- Hallinto-oikeuden mukaan henkilökohtainen avustaminen edellyttää yhteistyökykyä ja -halua sekä avustajalta että avustettavalta. A:n henkilökohtaisten avustajien tiheä vaihtuvuus ja muu edellä selostettu olennaisilta osin uskottavana pidettävä selvitys osoittaa, ettei yhteistyö ole toiminut. Hallinto-oikeus katsoo tämän johtaneen tilanteeseen, jossa A ei haastavan käyttäytymisensä vuoksi ole pystynyt henkilökohtaista avustajaa käyttäenkään suoriutumaan niistä toiminnoista, joita varten avustajapalvelua on pyydetty. Hänen palvelutarpeisiinsa voidaan parhaiten vastata muilla asumispalveluilla, joita hänelle on myös tarjottu. Hallinto-oikeus hylkäsi valituksen.
- KHO pysytti hallinto-oikeuden ratkaisun.

Laki omaishoidon tuesta 937/2005

- Tarkoitus:

- Edistää hoidettavan edun mukaisen omaishoidon toteuttamista turvaamalla riittävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä hoidon jatkuvuus ja omaishoitajan työn tukeminen

Omaishoitolaki 1 §

- Kenelle:

- Henkilö alentuneen toimintakyvyn, sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen synn vuoksi tarvitsee kotioloissa hoitoa tai muuta huolenpitoa
- Omaishoito yhdessä muiden tarvittavien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kanssa on hoidettavan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden kannalta riittävää;
- Tuen myöntämisen arvioidaan olevan hoidettavan edun mukaista.

Omaishoitolaki 3 §

Vammaispalvelulain henkilökohtainen apu on toissijainen suhteessa omaishoidon tukeen. (näin esim. KHO 29.9.2017 T 4842).

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista 980/2012

- Tarkoitus:
 - Tukea ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista;
 - Parantaa ikääntyneen väestön mahdollisuutta osallistua elinoloihinsa vaikuttavien päätösten valmisteluun ja tarvitsemiensa palvelujen kehittämiseen kunnassa;
 - Parantaa iäkkään henkilön mahdollisuutta saada laadukkaita sosiaali- ja terveystalveluja sekä ohjausta muiden tarjolla olevien palvelujen käyttöön yksilöllisten tarpeittensa mukaisesti ja riittävän ajoissa silloin, kun hänen heikentynyt toimintakykynsä sitä edellyttää; sekä
 - Vahvistaa iäkkään henkilön mahdollisuutta vaikuttaa hänelle järjestettävien sosiaali- ja terveystalvelujen sisältöön ja toteuttamistapaan sekä osaltaan päättää niitä koskevista valinnoista (Vanhuspalvelulaki 1 §)
- Kenelle:
 - *Ikääntyneelle väestölle*; vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä olevaa väestöä;
 - *lökkäälle henkilölle*; henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykkinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen johdosta (Vanhuspalvelulaki 3§)

Ei palveluita enemmänkin prosesseihin liittyvää sääntelyä

Ikääntyneiden palvelun tarpeeseen vastaaminen

lääkkään henkilön palveluntarpeiden selvittämisestä ja niihin vastaamisesta säädetään vanhuspäalvelulaissa

- Sosiaalihuoltolakia ja erityislakeja sovelletaan vanhuspäalvelulain rinnalla
- Ikääntyneillä on lähtökohtaisesti oikeus esim. vammaispäalveluihin yhdenvertaisesti
- Henkilökohtaisen avun palvelun ikääntymiseen liittyvä rajaus
 - *lääkkäällä henkilöllä* tarkoitetaan henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen johdosta

Järjestämistavan valinta

Kunnan järjestämisvastuu

- Kunnan järjestämisvastuusta säädetään kuntalain (410/2015) 8 §:ssä.
 - Säännöksen mukaan järjestämisvastuuseen kuuluu mm. vastuu järjestettävien palveluiden ja muiden toimenpiteiden, yhdenvertaisesta saatavuudesta, vastuu palveluiden ja muiden toimenpiteiden tarpeen, määrän ja laadun määrittämisestä sekä vastuu palveluiden ja muiden toimenpiteiden tuottamisesta.
- Järjestämisvastuu itsessään ei määritä sitä, miten palvelut pitää tuottaa.
- Kunta voi kuntalain 9 §:n perusteella päättää tuottamisesta, tuotetaanko palvelu itse tai kuntien yhteistoimintana vai hankitaanko se sopimusten perusteella muualta. Tuottamisesta päättämiseen sisältyy sen ratkaiseminen, millaisin tavoin palvelu toteutetaan.
- Vammaispalvelulain 8 d §:ssä on säädetty henkilökohtaisen avun järjestämistavoista.
- Säännös edellyttää järjestämistavoista päätettäessä ja henkilökohtaista apua järjestettäessä kuntaa ottamaan huomioon vaikeavammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä palvelusuunnitelmassa määritelty yksilöllinen avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan.
- Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vaikeavammaisella henkilöllä olisi ehdoton oikeus saada palvelua juuri haluamallaan tavalla järjestettynä.

Henkilökohtaisen avun järjestämistavat

Kunta voi järjestää henkilökohtaista apu

1. korvaamalla vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset työnantajan maksettavaksi kuuluvine lakisääteisine maksuineen ja korvauksineen sekä muut kohtuulliset avustajasta aiheutuvat välttämättömät kulut
2. Antamalla vaikeavammaiselle henkilölle avustajapalveluiden hankkimista varten palvelusetelin, jonka arvo on kohtuullinen
3. Hankkimalla vaikeavammaiselle henkilölle avustajapalveluita julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta tai järjestämällä palvelun itse taikka sopimuksin yhdessä muun kunnan tai muiden kuntien kanssa.

Kunta voi myös yhdistellä järjestämistapoja

Henkilökohtaisen avun järjestämistavan arviointi

- Henkilökohtaisen avun järjestämistavoista päätettäessä ja henkilökohtaista apua järjestettäessä kunnan on otettava huomioon vaikeavammaisen henkilön **oma mielipide ja toivomukset** sekä palvelusuunnitelmassa määritelty **yksilöllinen avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan.**
- Työnantaja mallissa henkilökohtaisena avustajana ei voi toimia vaikeavammaisen henkilön **omainen tai muu läheinen henkilö**, ellei sitä **erityisen painavasta syystä** ole pidettävä vaikeavammaisen henkilön **edun mukaisena.**

Arvioitavia ja selvitetettäviä asioita

- Työnantajamallin osalta

HE 166/2008

- Työnantajamalli edellyttää vaikeavammaiselta henkilöltä **kykyä ja halua** toimia työnantajana.
- Kykyä kouluttaa ja opastaa avustaja työtehtäviin
- Kykyä hoitaa muut esimiehelle kuuluvat tehtävät ja työnantajuuteen liittyvät velvoitteet.
- Työnantajavelvoitteiden hoitaminen edellyttää vaikeavammaiselta henkilöltä valmiuksia omaan elämänhallintaan ja päätöksentekoon.
- Vammasta tai sairaudesta johtuva avun tarve voi vaikuttaa muun muassa sen ratkaisemiseen, onko vaikeavammaisen henkilön mahdollista vastata työnantajavelvoitteista vai onko perusteltua ohjata hänet muiden säännöksessä mainittujen avustajapalvelujen piiriin.

Neuvonta- ja auttamisvelvollisuus

Neuvonnan ja ohjauksen rooli

Neuvonta

Asiakkaan auttaminen ja tukeminen tietyssä asiassa

Ohjaus

Neuvontaa laajempaa, kattaa asiakkaan ohjaamisen oikea palvelun tai tuen piiriin ja palvelujen yhteensovittamista

- Neuvonnalla yhä keskeisempi rooli sote-palveluissa
- Palvelujen käyttöön liittyvä neuvonta
- Asiakkaan oikeuksiin liittyvä neuvonta
 - ⇒ Valintojen mahdollisuuksien lisääntyminen
 - ⇒ Hyvinvointia edistävien valintojen edistäminen
 - ⇒ Osa sosiaalityötä

Hallintolaki

- 7 §: Asiointi ja asian käsittely viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita ja viranomaisen voi suorittaa tehtävänsä tuloksellisesti.
- 8 §: Viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Neuvonta on maksutonta.

Selvitys toimenpidevaihtoehdoista

Asiakaslaki 5 §

Asiakkaalle on annettava selvitys

- Niistä palveluista joihin asiakkaalla on oikeus
- Erilaisista palvelujen vaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista asiakkaan asemaan
- Muista asioista, joilla on merkitystä asiakkaan asiassa

Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen

- Mahdollisuuksien mukaan on hankittava tulkki tai tulkitsemispalvelu
- Jos kyseessä on asia, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, on tulkitseminen ja kääntäminen järjestettävä

Asiakkaan osallisuus mahdollistuu vain riittävän tiedon kautta.

Vammaispalvelulaki

- Henkilökohtaisen avun järjestäminen työnantajamallilla
- vaikeavammaista henkilöä on tarvittaessa ohjattava ja autettava **avustajan palkkaukseen** liittyvissä asioissa.

Työnantajan velvollisuudet

- Noudattaa lakia ja työehtosopimusta
- Maksettava palkkaa sovitun perusteen mukaan
- Järjestettävä työolosuhteet turvallisiksi
- Kohdeltava työntekijöitään tasapuolisesti
- Kertoa työvuorot ajoissa
- Opastaa uusia työntekijöitä

Korvausten maksaminen

Henkilökohtaisesta avustajasta johtuvat kustannukset

- Henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset työnantajan maksettaviksi kuuluvine lakisääteisine maksuineen ja korvauksineen.
- Korvauksen piiriin kuuluvat myös muut **kohtuulliset** avustajasta aiheutuvat välttämättömät kulut.

Oikeuskäytäntöä 1/3

- KHO:2018:5
- Vaikeavammaisen henkilö A oli vaatinut kaupungilta 24 euron suuruista korvausta ostamistaan postimerkeistä ja kirjekuorista, joita kumpiakin hän oli hankkinut 20 kappaletta ja käyttänyt niitä toimittaessaan henkilökohtaisten avustajiensa tunti-ilmoituslomakkeet kaupungin taloushallintopalveluun palkanlaskentaa ja palkanmaksua varten.
- Kaupunki ei ollut osoittanut postitse tapahtuvalle tunti-ilmoituslomakkeiden toimittamiselle muita vaihtoehtoja. Kun avustajien palkanmaksu ja siten henkilökohtaisen avun käyttäminen edellytti välttämättä tunti-ilmoituslomakkeiden toimittamista palkanlaskentaan postitse, edellä mainittuja kustannuksia oli pidettävä sellaisina avustajista A:lle aiheutuneina välttämättöminä ja kohtuullisina kuluina, jotka kaupungin oli korvattava A:lle vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain 8 d §:n (981/2008) 2 momentin 1 kohdan nojalla.

Oikeuskäytäntöä 2/3

- KHO 28.11.2016 T 5073
- A haki henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvina kustannuksina korvausta talous- ja WC-paperin, käsisaippuan ja käsien desinfiointiaineen hankkimisesta aiheutuneista kustannuksista. Kunta hylkäsi hakemuksen.
- Hallinto-oikeus hylkäsi A:n valituksen. Hallinto-oikeus totesi, etteivät talous- ja WC-paperin, käsisaippuan ja käsien desinfiointiaineen hankinnasta aiheutuneet kustannukset olleet 8 d §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja lakisääteisestä työsuojelusta johtuvia välttämättömiä kuluja, jotka kunta olisi velvollinen korvaamaan A:lle. Mainitut kustannukset olivat luonteeltaan normaaleja perheen elantomenoja. Asiassa ei ollut osoitettu, että A:n henkilökohtaisen avun järjestämisestä olisi aiheutunut A:lle perheen elantomenoista erotettavissa olevia ja luonteeltaan välttämättömiä ylimääräisiä kustannuksia. Kysymys ei näin ollen ollut myöskään ollut lainkohdassa tarkoitetuista muista kohtuullisista avustajasta aiheutuvista välttämättömistä kuluista. KHO hylkäsi A:n valituksen.

*Henkilökohtaisia avustajia
koskeva valtakunnallinen
työehtosopimus
1.2.2018 – 31.1.2020*

Henkilökohtaisten avustajien työehtosopimus

- Heta-Liiton ja Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL:n solmima valtakunnallinen työehtosopimus
- Noudatetaan Heta-Liiton jäsenenä olevien vammaisten henkilöiden henkilökohtaisiin avustajiin,
 - joiden palkkaamisesta aiheutuviin kustannuksiin vammaisen henkilö saa vammaispalvelulain perusteella korvausta
 - ja työehtosopimus on tehty avustajan ja vammaisen henkilön tai tämän edustajan välillä. (1 §)

Palkka

- Työntekijän henkilökohtainen tuntipalkka ja kokemuslisä määräytyvät työehtosopimuksen liitteenä olevan palkkasopimuksen mukaisesti.
- Henkilökohtaisen avustajan työstä maksetaan perustuntipalkka.
 - Työntekijä kuuluu palkkaryhmään A tai B.
 - Työntekijän henkilökohtaisen tuntipalkan on oltava vähintään kyseisen palkkaryhmän vähimmäistason mukainen.
- Tuntipalkkaa korotetaan kokemuslisällä siten, että 1., 3. ja 5. *täyden työskentelyvuoden* jälkeen korotetaan sen hetkistä palkkaa 1 %:n suuruisella kokemuslisällä.

Lisätyö ja ylityö

- Lisätyöksi luetaan työ, jota osa-aikainen työntekijä tekee sovitun työajan lisäksi työehtosopimuksen mukaiseen enimmäistyöaikaan asti.
 - Lisätyöstä maksetaan yksinkertainen tuntipalkka tehdyttä työtunnilta.
- Ylityötä on työnantajan aloitteesta tehty työ, joka ylittää TES:n mukaiset työajat.
 - 50 % tai 100 % korotettu palkka TES:ssa tarkemmin määritellyin ehdoin

Muut työaikakorvaukset

- Sunnuntaityöstä maksetaan sunnuntaityökorotuksena tehdyiltä tunneilta 100 %:lla korotettu perustuntipalkka.
- Lauantaina tehdyiltä tunneilta maksetaan 20 %:lla korotettu perustuntipalkka.
- Iltatyö, kello 18.00 ja 23.00 välisenä aikana tehdystä työstä maksetaan iltatyökorvauksena 15 %:lla korotettu perustuntipalkka.
- Yötyö, kello 23:n ja 6 välisenä aikana tehdystä työstä maksetaan yötyökorvauksena 30 %:lla korotettu perustuntipalkka.

Vuosilomapalkka ja lomarahana

- Vuosiloman ajalta työntekijällä on oikeus saada *säännönmukainen tai keskimääräinen palkkansa* vuosilomalain säännösten mukaisesti.
- Työntekijälle maksetaan *lomarahana* 50 % hänen vuosilomapalkastaan.

Matkakustannukset

- Matka- ja muut kustannukset ja niiden korvaaminen
 - Työnantaja vastaa työtehtävistä johtuvista matka- ja majoituskuluista.
 - Työnantaja vastaa myös muista ylimääräisistä kuluista, jotka aiheutuvat työskentelystä muualla kuin tavanomaisella työpaikalla tai työvuoron alkamisesta tai päättymisestä muualla kuin tavanomaisella työpaikalla.
- *Työmatka* eli matka työntekijän asunnosta tavanomaiselle työpaikalle ja takaisin ei oikeuta matkakustannusten korvauksiin.
 - Työmatkasta maksetaan kuitenkin matkakorvausta silloin kun työmatka suuntautuu muulle kuin tavanomaiselle työpaikalle.

Kustannukset kotimaan matkoilla

- Työnantaja maksaa avustajan matkat sekä majoittumiskulut.
 - Kuluja, joita avustajalle tulee hänen ollessaan matkan aikana vapaalla (vuorokausi- ja viikkolepo), ei työnantaja korvaa.
1. Yli yön kestäväällä matkalla, joka jatkuu vähintään klo 9.00 saakka, on työnantaja velvollinen järjestämään työntekijälle *aamiaisen*, ellei se sisälly muutoin majoitukseen.
 2. Työnantaja maksaa myös *pääsymaksut ja muut paikanpäällä tapahtuvat työnantajasta lähtöisin olevat kulut*.
 3. Matkustettaessa tavanomaisen työntekopaikan ulkopuolelle eikä työntekijällä ole mahdollisuutta valmistaa ruokaansa tai ruokailua ei ole muulla tavalla järjestetty, on työntekijällä *oikeus ateriakorvaukseen*.

Kustannukset ulkomaan matkoilla

- Työnantaja maksaa avustajan matkat sekä majoittumiskulut.
- Kuluja, joita avustajalle tulee hänen ollessaan matkan aikana vapaalla (vuorokausi- ja viikkolepo), ei työnantaja korvaa.
 1. Yli yön kestäväällä matkalla, joka jatkuu vähintään klo 9.00 saakka, on työnantaja velvollinen järjestämään työntekijälle *aamiaisen*, ellei se sisälly muutoin majoitukseen.
 2. Työnantaja maksaa myös *pääsymaksut ja muut paikanpäällä tapahtuvat työnantajasta lähtöisin olevat kulut*.
 3. Kultakin matkapäivältä työntekijällä on oikeus työnantajan kustantamiin *aterioihin tai ateriakorvaukseen*.

Kiitos mielenkiinnosta

Liisa Murto

Puh 040-7716988

Liisa.murto@lehtijakumppanit.fi

www.lehtijakumppanit.fi

Lehti ja kumppanit on asiantuntijayhteisö, joka konsultoi, kouluttaa ja valmentaa erityisesti sote-juridiikan ja julkisten hankintojen alueella.